

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Akce skupiny bratří Mašínů v kontextu moderního pojetí práva na odpor

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

Autor/Autoři: Pavel Martiník

Konzultant: JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D.

2013

VI. ročník

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VI. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V, dne

.....

Pavel Martiník

Obsah

Úvod	4
Pasivní vs. aktivní pojetí odporu – vymezení pojmů	5
Pozitivizace práva na odpor v současné legislativě.....	6
Činnost skupiny bratří Mašínů	8
Činnost skupiny v prvním období	8
Odchod skupiny na Západ	11
Soudní proces se členy skupiny v Československu.....	13
Právo na odpor a bratři Mašínové	15
Naplnění základních podmínek	15
Jednotlivé akce skupiny.....	17
Krádež trhaviny.....	17
Pokus o útěk na Západ v roce 1951	17
Přepady stanic SNB	18
Přepad vozidla s výplatami	19
Zapálení stohů.....	19
Anabáze východním Německem	20
Závěr.....	21
Zdroje	21
Příloha 1 - vyjádření úřadu vlády.....	24
Příloha 2 - senátní návrh na zrušení KSČM.....	26

Úvod

Úvodem této práce bych chtěl poděkovat lidem, bez kterých by mohla vzniknout jenom obtížně. Zejména konzultantovi této práce, JUDr. Mgr. Michalu Urbanovi, Ph.D., tajemníkovi katedry politologie a sociologie Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Dále Jaromíru Štětinovi, senátorovi Senátu Parlamentu České republiky, za poskytnutí některých materiálů a Alžbětě Dyčkové za překlad několika textů z německého jazyka.

V první části této práce vymezím pojem právo na odpor, jakož i související pojem občanské neposlušnosti. Tyto pojmy také krátce uvedu do historických souvislostí. V druhé části se pak zaměřím na kodifikaci práva na odpor v současné legislativě ve státech, ve kterých skupina bratří Mašínů prováděla svoji činnost, tedy v dnešní České republice a Spolkové republice Německo. V následující části provedu historiografický popis skutků skupiny bratří Mašínů, které se v poslední části pokusím zhodnotit z hlediska práva na odpor.

Cílem této práce je zasazení akce skupiny bratrů Mašínů do kontextu moderního pojetí práva na odpor a prozkoumání jednotlivých aspektů jejich skutků při opouštění Československa v roce 1953, ale i činů této akce předcházejících. Tato práce v žádném případě nemá být morálním hodnocením skupiny.

Pasivní vs. aktivní pojetí odporu – vymezení pojmů

Odpor a občanská neposlušnost jsou instituty, které vycházejí z přirozeného práva a které mají sloužit k odstranění bezpráví. Tedy základním předpokladem pro jejich legitimitu je, že dochází k páchání určité nespravedlnosti. To ale pro oprávněnost odporu nestačí¹. Dále je nutné, aby nebyla možná účinná obrana proti onomu bezpráví v zákonných mezích.

Klíčovou prací na téma občanské neposlušnosti je nepochybně dílo amerického filosofa a esejisty žijícího v 19. století Henryho Davida Thoreaua *Resistance to Civil Government* (později přejmenovaná na *Civil Disobedience*). Tímto dílem autor vysvětluje svůj postoj k tehdejší americké vládě, který se navenek nejvýrazněji projevil neplacením daní. To Thoreau vysvětloval tím, že žádný opravdový muž nemůže podporovat vládu, která vede útočnou válku proti Mexiku a umožňuje otroctví. Je zřejmé, že v tomto případě šlo o pasivní výraz odporu proti státní moci, občanskou neposlušnost.

Obdobný přístup k odporu proti bezpráví páchané státní mocí zastával o několik desetiletí později i nejznámější bojovník za indickou nezávislost Gándhí. Ten dokonce stanovil, že občanská neposlušnost „předpokládá disciplinovanost, promyšlenost, opatrnost, pozornost a schopnost obětí.“²

Občanská neposlušnost je pak v soudobých publikacích definována jako „veřejný, nenásilný, ze svědomí vyplývající, ale přesto politický protiprávní čin, provedený většinou s cílem vyvolat změnu v právním systému, nebo ve vládní politice.“³

Výše uvedené příklady však reprezentují pouze neozbrojený pohled na odpor proti státní moci, občanskou neposlušnost – nedochází zde k boji s původcem bezpráví. Totalitní režimy ve 20. století, a ten český poúnorový nebyl výjimkou, ale takové uplatnění práva na odpor neumožňovaly. Díky dokonalé kontrole médií a veškerého občanského života, ale také díky možnosti rychle eliminovat (i domnělé) odpůrce pomocí ovlivněné justice⁴, byla jediná možnost v odporu se zbraní v ruce. To se pak, dle mého názoru, odrazilo i v textech ústav a obdobných předpisů, které byly přijaty po pádu totalitních režimů, a které se snažily reflektovat svrchovanost lidu a nezcizitelných lidských práv.

¹ Pro zapojení občanské neposlušnosti nicméně stačí, pokud je nespravedlivost páchána. Dá se tedy použít i v případech, kdy nedochází k systémovému páchání bezpráví. Je však třeba si uvědomit, že na rozdíl od odporu nemá zakotvení v ústavě ani v legislativě a tedy bude záležet výhradně na státních orgánech, jak občanskou neposlušnost nakonec posoudí.

² *Právo v umění a umění v právu*, s. 72

³ *Dictionary of law*. s. 62

⁴ popis průběhu takového procesu v Československu např. Dějiny československého práva, s. 128

Pozitivizace práva na odpor v současné legislativě⁵

Pojem práva na odpor jako takový se objevuje v mnoha moderních ústavách evropských států. Na následujících řádcích stručně představím úpravy těch států, ve kterých působila odbojová skupina bratří Mašínů.

Je zřejmé, že se právo na odpor výrazným způsobem liší od ostatních práv obsažených ať už v ústavách nebo v listinách práv a svobod. Vzhledem k jeho povaze je totiž nutné, aby v době, kdy dojde k jeho naplnění, byla ústava již jenom „cárem papíru“⁶. Jinak by totiž takový čin nesloužil k odstraňování původce bezpráví, ale k prosazování vlastních politických cílů a byl by oprávněně postihován na základě trestních nebo vojenských předpisů.

V německém Základním zákoně⁷ je v čl. 20 písmene d) uvedeno, že „proti každému, kdo míní tento pořádek narušit (míněno demokratický a sociální spolkový stát), mají všichni Němci právo odporovat, pokud jiná náprava není možná“. Ve článku 147 stejného zákona je pak uvedeno, že „odpor proti vykonávání protiústavní veřejné síly je povinností a právem každého“.

V článku 23 Listiny základních práv a svobod je pak uvedeno následující ustanovení:

„Občané mají právo se postavit na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.“

Nicméně ani v jednom z výše uvedených předpisů není uvedena konkrétní možná forma takového odporu. Všeobecně přijímaná definice práva na odpor patrně neexistuje. V nejvýznamnější české publikaci na téma právo na odpor je pro výkon práva na odpor uvedena tato definice:

⁵ V legislativě evropských států se právo na odpor objevilo poprvé v Magně Chartě, konkrétně v jejím 61. článku. V tomto článku je uvedeno, že v případě, že král, nebo jeho zmocněnec nebude přes upozornění dodržovat práva uvedená v Magně Chartě, může proti králi povstat pět baronů, kteří společně s „the community of the whole realm“ mohou proti králi neomezeně vystoupit. Magna Charta jmenovitě umožňuje dobytí hradů a zabrání veškerého panovníkova majetku, dokud nebude křivda odčiněna; *The Magna Charta (1215)*

⁶ Dochází zde tedy k zajímavému paradoxu – i když bude ono právo využito tak, jak ústavodárce zamýšlel, v případě neúspěchu odvolání na ústavu samozřejmě aktérům nijak nepomůže. Dle mého názoru jde tedy spíše o pomůcku pro pototalitní justici, aby zde byly stanoveny určité mantinely pro posuzování odporové činnosti v době totality.

⁷ Články 115a – 115l obsahující právo na odpor byly do Základního zákona vloženy v roce 1968 pomocí ústavního zákona Notstandsverfassung.

„Výkonem práva na odpor rozumím odvracení útoku proti základům demokratického řádu právního státu, který je založen na respektu k lidským právům.“⁸

Úplnou konkretizaci výkonu práva na odpor nám neposkytne ani platná česká legislativa, která se snažila alespoň morálně vypořádat s předlistopadovým režimem. Jedná se hlavně o Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu.⁹ Třetí paragraf tohoto zákona říká toto:

„Odpor občanů proti tomuto režimu, který ať již jednotlivě, či ve skupině na základě demokratického přesvědčení politického, náboženského či mravního projevovali odbojem nebo jinou činností nebo vědomě a veřejně vyjadřovali, na území státu i v zahraničí, a to i ve spojení s cizí demokratickou mocností, byl legitimní, spravedlivý, morálně oprávněný a je hodný úcty.“

V § 6 výše uvedeného zákona je ale také specifikováno, za jakých podmínek je možné prominout tresty za trestné činy, na které se nevztahuje rehabilitace¹⁰. Tyto podmínky byly dvě:

- 1) Jednání odsouzeného směřovalo k ochraně základních lidských práv a občanských práv a svobod a
- 2) jednání odsouzeného nebylo vedeno zjevně nepřiměřenými prostředky.

Proti tomuto zákonu se strhla (nejen) mezi tehdejšími zákonodárci vlna nevole, která vyvrcholila ústavní stížností. Ústavní soud se v příslušném nálezu¹¹ vyjádřil v tom smyslu, že Ústava České republiky není hodnotově neutrální¹², ale že vyjadřuje základní nedotknutelné demokratické hodnoty a tedy měřeno touto ústavní optikou, předlistopadový režim legitimní nebyl.

Námítky proti § 6 ústavní soud také zamítl, neboť tento paragraf dle jeho mínění slouží k odstranění neproporcionality některých trestů. Výše těchto trestů totiž nebyla stanovena s ohledem na jejich společenskou nebezpečnost, ale s ohledem na to, že tyto činy směřovaly k ochraně základních práv a svobod člověka a občana, a tedy byly nebezpečné tehdejšímu totalitnímu režimu kvůli jeho totalitnímu charakteru – jednalo se tedy o politické procesy.

⁸ Kysela, *Právo na odpor a občanskou neposlušnost*, s. 12

⁹ Zákon č. 198/1999 Sb.

¹⁰ Rehabilitace některých pachatelů některých trestných činů, za které byli pachatelé pravomocně odsouzeni mezi 25. únorem 1948 a 1. lednem 1990 (pokud byl daný skutek spáchán po 5. květnu 1945) je možná dle zákona č. 119/1990 Sb.

¹¹ Nález č. 14/1994 Sb.

¹² srov. německá meziválečná ústava, která naproti tomu umožnila legitimizaci nacistického režimu, neboť německý Říšský soud při její interpretaci prohlásil, že zákonodárce je omezen pouze zákony, které sám vydává.

Činnost skupiny bratří Mašínů

Počátky odbojové protikomunistické činnosti bratří Mašínů i celé skupiny je třeba chápat v širších souvislostech. Pro bratry Mašíny byl nepochybně vzorem jejich otec Josef Mašín – legionář a bojovník proti nacistům. Ten za svobodné Československo položil svůj život, když byl jako jeden z legendární odbojové skupiny Tří králů popraven během Heydrichiády. Svým synům ve svém posledním dopise napsal: „Nechtěl jsem připustit, abyste jednou i Vy byli porobenými otroky, nýbrž abyste zůstali svobodnými a volnými občany. Pamatujte, že hájit svobodu své vlasti a národa jest první povinností každého uvědomělého Čecha. I Vy jednou tak musíte postupovat.“¹³

Jeho synové se jeho instrukce drželi, na konci války byli vyznamenáni prezidentem Benešem medailí Za chrabrost¹⁴ za pomoc v protinacistickém odboji – mimo jiné ukrývali se svojí matkou sovětského zajatce. Proto pro ně musel být velmi bolestivý poúnorový stav v Československu, který rozhodně nenaplňoval ideál svobody a demokracie, za kterou bojoval jejich otec. Tato doba, lemována justičními vraždami¹⁵, nutně musela vyústit v nějakou odpověď ze strany bratrů Mašínů. Ti se spojili s několika svými známými a vytvořili odbojovou skupinu, jejíž činnost dodnes rozděluje českou společnost.

Jádro odbojové skupiny tvořili Josef a Ctirad Mašínovi, dále Milan Paumer, Václav Švéda a Zbyněk Janata. Do skupiny patřil také Karel Roušar, Vladimír Hradec a Ctibor Novák (kteří se ale nezúčastnili částečně úspěšného útěku za hranice v říjnu 1953) a několik dalších osob, kteří převážně svojí jednorázovou pomocí skupině pomáhali. Ctibor Novák byl dokonce v rozsudku Nejvyššího soudu označen za vůdce celé skupiny¹⁶, ačkoliv byl pouze jejím „nominálním vůdcem“¹⁷, neboť se někteří členové skupiny zdráhali přijímat rozkazy od svých vrstevníků.

Činnost skupiny rozdělím pro účely této práce na dvě období – první období budu uvažovat dobu před jejich odchodem z ČSR do západního Berlína, jako to druhé pak vlastní cestu skrz NDR na Západ.

Činnost skupiny v prvním období

Činnost skupiny v prvním období lze charakterizovat, slovy přeživších členů skupiny, jako období, ve kterém docházelo hlavně k získávání prostředků na budoucí odbojovou činnost.

¹³ *Mašínové: zpráva o dvou generacích, s. 131*

¹⁴ *Cesta na severozápad, s. 25*

¹⁵ Po popravě Milady Horákové, své spoluvězeňkyně z nacistického vězení, vystoupila z KSČ matka bratrů Mašínů – Zdena Mašínová

¹⁶ *Mašínové: zpráva o dvou generacích, s. 209*

¹⁷ *Rozhovor s Josefem Mašínem v knize Nebojovali švestkovými knedlíky, s. 165*

Jednalo se o zbraně a o finanční hotovost. Tyto prostředky měly být použity k dvěma cílům – prvním cílem byla vlastní odbojová činnost na území ČSSR, která měla být provedena po započetí válečného konfliktu Západu s Východem¹⁸, a druhým cílem měl být odchod přes hranice na Západ, kde měli členové skupiny vstoupit do armády a bojovat za osvobození Československa od komunistické diktatury¹⁹.

Krátce po Vítězném únoru začala skupina vyvíjet svou činnost. Zpočátku se jednalo o drobné útoky – rozbíjení oken v domech představitelů komunistické strany, rozhazování připínáčků před prvomájovými průvody a ničení vývěsek²⁰.

Je zřejmé, že tato činnost nemohla mít vliv na fungování totalitního státu, což si poměrně záhy uvědomili i bratři Mašínové a spol. Údajně tedy začali házet municí z leteckých kanónů mezi uhlí, což mělo způsobit explozi kotle v lokomotivách.²¹

Členové skupiny si v podstatě od počátku chtěli pro svoji činnost pořídit zbraně. Dopustili se dvou vloupání, ale v obou případech byly získané zbraně nepoužitelné.²²

Po těchto neúspěších došli k názoru, že jediným místem, odkud mohou získat zbraně, jsou vzhledem k jejich slabé ostraze stanice Sboru národní bezpečnosti. Rozhodli se tady pro přepad této stanice. Přepady byly nakonec provedeny celkem dva, neboť při prvním pokusu se jim nepodařilo získat žádné zbraně.

První přepad proběhl na strážnici SNB v Chlumci nad Cidlinou 13. září 1951. Této akce se zúčastnil Josef Mašín, Ctirad Mašín a Milan Paumer²³. Před vlastní akcí ještě došlo k loupeži²⁴ vozidla taxislužby, neboť skupina nedisponovala vlastním motorovým vozidlem. Na strážnici v Chlumci byl pak zastřelen příslušník SNB Oldřich Kašík Josefem Mašínem a žádné zbraně nebyly získány, neboť bratři měli obavu z prozrazení.

Druhý přepad proběhl o zhruba 14 dní později – 28. září na stanici SNB v Čelákovcích a účastnili se ho Ctirad Mašín, Milan Paumer a Zbyněk Janata²⁵. Před přepadem stanice byl opět uloupen vůz – tentokrát se jednalo o vozidlo záchranné služby. Jeho dvoučlenná osádka byla zchloroformována v lese. Poté došlo k vylákání příslušníka SNB Jaroslava Honzátka

¹⁸ *Rozhovor s Milanem Paumerem v knize Nebojovali švestkovými knedlíky, s. 169*

¹⁹ *Rozhovor s Josefem Mašínem v knize Nebojovali švestkovými knedlíky, s. 165*

²⁰ *Mašínové: zpráva o dvou generacích, s. 173*

²¹ *tamtéž*

²² *Nebojovali švestkovými knedlíky, s. 32 - 33*

²³ *Mašínové: zpráva o dvou generacích, s. 177*

²⁴ Řidič vozidla ani nikdo další při ní zraněn nebyl.

²⁵ *Mašínové: zpráva o dvou generacích, s. 178*

k vymyšlené dopravní nehodě, načež byl dotyčný odzbrojen, spoután a přinucen vydat klíče od strážnice.

Na strážnici poté došlo k získání několika samopalů a pistolí. Poté byl štábní strážmistr Honzátko zchloroformován a po upadnutí do bezvědomí Ctiradem Mašínem podřezán.

V říjnu 1951 začala skupina plánovat odchod na Západ²⁶. Na naléhání souhlasili, že společně s nimi do zahraničí může odejít i Josef Koutný. To se jim ale stalo osudným, neboť den před plánovaným útekem byli bratři Mašínové zatčeni StB společně se Ctiborem Novákem²⁷.

Josef Mašín a Ctibor Novák byli po intenzivním výslechu propuštěni, Ctirad Mašín byl ale odsouzen za čin opuštění republiky a pro nedovolené přechovávání ručních granátů²⁸ na odnětí svobody v trvání dva a půl roku. Drtivou většinu trestu vykonával v uranových dolech v Jáchymově²⁹, propuštěn byl po 22 měsících na amnestii prezidenta republiky. Milan Paumer se v této době stal vojákem základní služby.

V době výkonu trestu Ctirada Mašína činnost skupiny pokračovala. 2. srpna 1952, Václav Švéda a Josef Mašín přepadli vůz přepravující hotovost na výplaty pro podnik KOVOLIS. V převlečení za člena Lidových milicí vůz zastavil Václav Švéda. Došlo k rychlému převzetí automobilu, při kterém byl údajně označen za člena závodní milice i pokladník Rošický.

Následně byla část osádky automobilu nucena vystoupit. Ve voze zůstal pokladník Rošický, závodní kuchařka KOVOLISu Ludmila Minaříková a Josef Mašín. Ten automobil řídil až do polí, kde Rošickému a Minaříkové nařídil z vozu vystoupit a vedl je směrem k lesíku. Tam na něj pokladník Rošický vytáhl zbraň, došlo k zápasu a Josef Mašín jej zastřelil jeho zbraní.³⁰ Zbytek osazenstva dovedli do nedalekého lesíka a tam je nechali. Při této akci skupina ukořistila kolem 850 000,- Kčs.

Získané prostředky byly uloženy u bývalého konzula v Belgickém Kongu Karla Roušara, který se pro svou zdrženlivost a konzervativnost zdál pro funkci pokladníka nejvhodnější. Peníze pak mohly být použity pouze se svolením Ctibora Nováka³¹.

Dalším činem skupiny bylo vloupání se do dolu Magda u Kutné Hory za cílem odcizení donaritu (výbušnina). Tato akce, která byla provedena Ctiradem Mašínem, Václavem Švédou,

²⁶ Měli v plánu prorazit závory na některém z hraničních přechodů a prostřílet si cestu z Československa.

²⁷ *Mašínové: zpráva o dvou generacích, s. 181*

²⁸ Granáty mu pravděpodobně podstrčila StB (*tamtéž, s. 182*)

²⁹ *Cesta na severozápad, s. 32*

³⁰ *Odkaz, s. 124 - 128*

³¹ *Nebojovali švestkovými knedlíky, s. 52*

Zbyňkem Janatou, Vladimírem Hradcem a dalšími dvěma pomocníky pomáhající s transportem a úschovou, proběhla bez ztrát na lidských životech a bez zranění.³² Odcizeno bylo celkem 100 kg této explozivní látky.³³

Posledním činem před odchodem na Západ, a de facto prvním ryze odbojovým, bylo zapálení stohů slámy 7. září 1953 poblíž Mořic. Žhářství provedli Ctirad Mašín s Václavem Švédou pomocí podomácku vyrobených zápalnic.³⁴ Při útěku pomocí jízdních kol byl vážně zraněn pronásledující Jan Lecián, který se spolu se Stanislavem Blažkem pokusil prchající členy skupiny zadržet, a na kterého Ctirad Mašín dvakrát zblízka vystřelil.

Odchod skupiny na Západ

Původní plán skupiny³⁵, která se vydala na cestu v pátek 2. října 1953, byl několikadenní pěší pochod přes území Německé demokratické republiky do Západního Berlína. Tomu také přizpůsobili svoje vybavení. Cestovali totiž velmi nalehko. S sebou měli čtyři pistole, šňůru od padáku, chloroform, dvě mapy (obě prakticky nepoužitelné pro účel cesty³⁶), česko-německý slovník, kompas, trochu jídla a další drobnosti.³⁷

Státní hranice s NDR překročili v noci z 3. na 4. října poblíž hraničního přechodu Hora Svaté Kateřiny. Přechod hranic proběhl v podstatě bez problémů, až na bloudění v nočním lese a ztrátu jedné z pistolí.

Putovali dva dny pěšky, až se 6. října pokusili získat automobil. Poblíž obce Mönchenfrei zastavili vůz lékaře Hohlefelda, kterého donutili vystoupit, a chystali se ho svázat v lese. Zbyněk Janata, který měl hlídat u silnice, zatímco měl být doktor svazován, udělal ale chybu a vystřelil do vzduchu, aby vystrašil kolemjedoucího cyklistu. To vedlo k nezdaru pokusu získání automobilu a při úprku byly na místě zanechány aktovky s mapami a dalšími materiály. Na základě těchto materiálů bylo vyhlášeno pátrání po Česích, kteří nelegálně překročili hranice³⁸.

V dalších dnech se pokusili získat jídlo od místních obyvatel a peníze na vlak prodejem stříbrné tabatěrky a svetry. Obojí se jim podařilo.

³² *Mašínové: zpráva o dvou generacích, s. 186 - 187*

³³ Tento čin není za kontroverzní považován vůbec a většinou není s činností bratří Mašínů spojován (například v knize Svědomí hrdinů o něm není ani zmínka).

³⁴ Původně měli v plánu zapálit stohy v celém kraji, ale vzhledem k chybě při výrobě došlo k zapálení prvního příliš brzy, a tak po vyhodnocení rizika od zapálení ostatních stohů opustili.

³⁵ ve složení Josef a Ctirad Mašínovi, Milan Paumer, Václav Švéda a Zbyněk Janata

³⁶ Jedna mapa měla moc velké měřítko a druhá zachycovala pouze bezprostřední okolí pohraničí.

³⁷ *Cesta na severozápad, s. 46 - 49*

³⁸ *Odkaz, s. 163 - 167*

Skupina se pak (za použití získaných východoněmeckých marek) pokusila dvakrát jet vlakem. V obou případech se jim cesta nepodařila tak, jak chtěli. V tom prvním dojeli do stanice, ze které vyjeli, neboť se jednalo o zpáteční vlak. Po druhé cestě vlakem (10. října) byl policií zadržen Zbyněk Janata³⁹ (byl sice zatčen o den později, 11. října, ale jeho zadržení s cestou vlakem a s událostmi na vlakovém nádraží v Uckru, které bylo cílovou destinací skupiny, přímo souvisí). Při jeho zásahu na nádraží v Uckru byli také zraněni příslušníci Lidové policie – místní velitel Grummini byl zabit, podkomisař Stempel byl těžce zraněn a desátník Wittkiewicz lehce zraněn.

Po tomto incidentu byla vyhlášena rozsáhlá pátrací akce po zbylých čtyřech členech skupiny. Do této pátrací akce bylo zapojeno nejprve 1500 policistů⁴⁰ (NDR v této době armádu mít nesměla), ve vrcholné fázi pak bylo nasazeno celkem 24 000 východoněmeckých policistů a sovětských vojáků⁴¹.

Další postup skupiny byl velmi komplikovaný. Celý týden zůstali schovaní ve stodole ve vesnici Reichwalde, na cestu se vydali opět 16. října, protože je odhalil majitel usedlosti. Nakonec vyvázli, ale při útěku z vesnice byl těžce zraněn Václav Švéda⁴², kterého bratři Mašínové a Milan Paumer později v noci zanechali v lese, a který byl zatčen 17. října ráno v okolí hřbitova ve vesnici Waldow⁴³.

Po dopadení Švédy byla pátrací operace zintenzivněna. Zbytek skupiny se musel schovávat v hromadě chroští, ve které opět odhalení unikli jenom díky neuvěřitelnému štěstí (v okolí skryše byl dokonce příslušníky Lidové policie objeven ekrement s legitimací na autobus Josefa Mašína, který byl odeslán na expertizu).⁴⁴

Na další úsek cesty se, teď již jenom trojčlenná skupina, vydala v noci z 19. na 20. října. 22. října došli do vesnice Waldow, kde se ukryli v patře stodoly jednoho z domů a zůstali zde týden. 29. října byli odhaleni paní domácí. Nejprve si vzali osazenstvo domu jako rukojmí, ti

³⁹ K události došlo na železničním nádraží v Uckru bezprostředně po příjezdu vlaku. Zde na skupinu čekala osmičlenná zásahová jednotka Lidové policie, která předtím dostala echo od zaměstnankyně drah (*Cesta na severozápad*, s. 106 – 109). Na nádraží v Uckru došlo k přestřelce a pravděpodobně by zadržených nebo mrtvých bylo víc, pokud by německá policie neměla z politických důvodů omezený přístup k municí (*Mašínové: zpráva o dvou generacích*, s. 222).

⁴⁰ *Odkaz*, s. 208

⁴¹ *Tamtéž*, s. 333

⁴² Ctirad Mašín při této akci zastřelil příslušníka Lidové policie, desátníka Heinze Sunkela (*Cesta na severozápad*, s. 160 – 163).

⁴³ *Odkaz*, s. 262

⁴⁴ *Cesta na severozápad*, s. 195

jim nakonec ale pomohli – sdělili jim informace o pátrání a poradili jim, jak se nejlépe dostanou do Berlína (ve vlaku s brambory).⁴⁵

Při poslední etapě překonávání NDR se skupina rozdělila. Do blízkosti Berlína se dostali právě ve vlaku s bramborami⁴⁶. Do západní části německé metropole se pak pokusili proniknout na náraznících osobního vlaku (Josef Mašín s postřeleným Milanem Paumerem) a pod vlakem (Ctirad Mašín). Josef Mašín a Milan Paumer se do Západního Berlína dostali po vyčerpávajícím běhu ze stanice Mahlow, přičemž Milan Paumer byl ještě jednou postřelen – do prstu. Ctirad Mašín se do Západního Berlína dostal na nápravě onoho vlaku. Všichni po přechodu ihned kontaktovali americkou rozvědku CIC.

Soudní proces se členy skupiny v Československu

Členové skupiny (někteří pouze domnělí), kteří se neúčastnili útěku na Západ v roce 1953, byli zatčeni během jediného úderu na konci listopadu 1953. Zatčených bylo v této první vlně celkem 15⁴⁷. Následovalo několik dalších zatčení a v letech 1954 – 1955 proběhl soudní proces se 17 obviněnými. K trestu smrti pro velezradu byli odsouzeni účastníci východoněmecké anabáze Václav Švéda, Zbyněk Janata⁴⁸ a domnělý vůdce skupiny Ctibor Novák. Zbylí členové skupiny byli odsouzeni k odnětí svobody v trvání od doživotí (Zbyněk Roušar) do 4 let (Božena Cukrová, jejíž jediné provinění spočívalo v tom, že neudala svého muže, který ukryl výbušniny po loupeži v dole Magda⁴⁹).

Odsouzena (mimo hlavní proces se skupinou) byla také matka bratří Mašínových Zdena za to, že „mlčky“ schvalovala počínání svých synů⁵⁰. Smrtelně nemocná byla odsouzena k 25 letům odnětí svobody. Ve vězení pak v roce 1956 zemřela.

Odůvodnění rozsudků je v podstatě ukázkou účelové manipulace. Místo důkazů byli jako svědci povoláváni konfidenti a agenti StB. Vyšetřování pak také provázela psychický a fyzický nátlak. Takovéto postupy byly v rozporu i s tehdy platným právem⁵¹.

⁴⁵ *Odkaz, s. 292 - 299*

⁴⁶ Lidová policie před dosažení Berlína ještě postřelila Milana Paumera do břicha (*Cesta na severozápad, s. 244 – 247*).

⁴⁷ Včetně několika zadržených, kteří byli později propuštěni. *Mašínové: zpráva o dvou generacích, s. 250 - 251*

⁴⁸ NDR chtěla nejdříve soudit zadržené členy skupiny sama, následně ale souhlasila se soudem v Československu, pokud bude výměra trestů „přiměřená“ (*Mašínové: zpráva o dvou generacích s. 239*)

⁴⁹ Což bylo v rozporu s ustanovením § 111 odst. (1) zákona č. 87/1950 Trestní řád) ve znění platném v době konání soudu.

⁵⁰ *Nebojovali švestkovými knedlíky, s. 90*

⁵¹ konkrétně s §41 odst. 1 a s §78 písm. a) tehdy platného Trestního řádu

Americké ministerstvo zahraničí bylo několikrát požádáno o vydání bratří Mašínů a Milana Paumera. Je zajímavé, že v žádostech o extradici se neobjevují politické trestné činy, nýbrž pouze trestné činy vraždy, pokusu o vraždu, loupežného přepadení a obecného ohrožení.⁵² Žádosti byly americkými úřady zamítnuty. V 60. letech byla zvažována i možnost únosu bratří Mašínů a Milana Paumera, ale k realizaci nikdy nakonec nedošlo.

Bratři Mašínové a Milan Paumer pak nikdy nebyli za své skutky stíháni ani souzeni. Komunistická justice vyčkávala na extradici, případně na únos a po Sametové revoluci zde již nebyla vůle řízení uskutečnit.

⁵² *Mašínové: zpráva o dvou generacích, s. 240*

Právo na odpor a bratři Mašínové

Mohlo by se zdát, že tím, že na činy skupiny uplatňuji Listinu, která tehdy nebyla v platnosti, dopouštím se retroaktivity. Nemyslím si, že to je pravda, neboť se na celou situaci, podle mého názoru, lze dívat obdobně, jako na situaci po druhé světové válce při přípravě norimberských a tokijských procesů. Zde byla zjevná protiprávnost činů obviněných posuzována jako zřejmá i bez výslovné právní úpravy⁵³. Podobně na situaci nahlížím i v případě práva na odpor – tedy že toto právo je zřejmé i bez právní úpravy, která ho zaručuje⁵⁴.

V této části nejprve provedu hodnocení akce skupiny bratří Mašíků jako celku (tedy jestli vůbec byla tehdejší společenskopolitická situace taková, že právo postavit se na odpor se dalo použít). Dále jejich jednotlivé akce zhodnotím z pohledu současného pojetí práva na odpor v pramenech práva a v odborných publikacích a článcích.

Naplnění základních podmínek

Dle čl. 23 Listiny jsou pro využití práva postavit se na odpor stanoveny dvě podmínky. První podmínka je, že se občan⁵⁵ postaví na odpor proti někomu, kdo by odstraňoval demokratických řád lidských práv a svobod. Dle mého názoru byla tato podmínka v padesátých letech v Československu naplněna.

Poučnorový (a dokonce ani poválečný) režim rozhodně nepatřil mezi ty demokratické. Navenek se tato situace projevovala tím, že neexistovala politická opozice⁵⁶, dále komunisté naprosto ovládali veřejné mínění prostřednictvím médií, byly likvidovány spolky a moc byla soustředěna i v rukou bezpečnostních orgánů.⁵⁷

Podmínka splněna byla – komunistická strana demokratický řád v letech 1945 – 1948 odstraňovala a krátce po Vítězném únoru jej odstranila úplně.

Druhá podmínka, která je stanovena ve výše zmíněném článku Listiny, je, že činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny. Naplnění této podmínky je dle mého názoru složitější.

⁵³ *Listina základních práv a svobod: komentář*, s. 528

⁵⁴ Paradox při použití práva na odpor dle současné Ústavy (v širším smyslu) je uveden na str. 7 této práce v poznámkách.

⁵⁵ Dle článku 42 odst. 1 Listiny se za občana rozumí pouze občan České a Slovenské federativní republiky, což s přihlédnutím k § 18 odst. 1 zákona č. 40/1993 Sb. jsou pouze občané České republiky, neboť obdobné ustanovení slovenský zákon o „štátnom občianstve Slovenskej republiky“ č. 40/1993 Z. z. neobsahuje.

⁵⁶ Jiné politické strany než KSČ sice povoleny byly, ale měly numerus clausus na počet členů a byly sdruženy v jednotné kandidátce národní fronty.

⁵⁷ *Dějiny českého a československého práva*, s. 82 – 83

Na území Československa tehdy platila tzv. Ústava 9. května⁵⁸. V této ústavě bylo v čl. XI odst. 1 zakotveno nezávislé soudnictví, dále zde v první kapitole (§1 – 29 a §35) byly ukotveny občanská práva a svobody. Tedy by se mohlo na první pohled zdát, že jiné (zákonné) prostředky bylo možné použít. Nicméně je třeba si uvědomit, že ústava již v době vydání byla fikcí.

Nezávislost justice, která byla deklarována, byla naprosto iluzorní. Rozsudky byly vyhlášovány dle instrukcí čelných představitelů komunistické strany a stranických sekretariátů tak, aby soudci působili jako „misionáři socialismu a jasně artikulovali marxistickou politiku a její principy ve svých rozhodnutích“.⁵⁹

Po nabytí účinnosti zákona na ochranu lidově demokratické republiky byla dána závislé komunistické justici další zbraň. Pod záminkou velezrady uvedené v § 1⁶⁰, která byla mimo jiné vágně definována i jako pokus „zničit nebo rozvrátit lidově demokratické zřízení“, a jiných trestných činů se zjevně politickým charakterem, bylo v prvním období totality (1948 – 1968) odsouzeno k trestu smrti na dvě stě osob, k odnětí svobody na doživotí několik set osob a ke kratším trestům odnětí svobody několik tisíc lidí.⁶¹

Justici tedy nebylo možné použít k obraně demokratického řádu. Obdobná situace platila i pro ostatní orgány tehdejší státní moci.

Námitku, že zde existovaly úřady, které měly demokracii (a tedy i lidská práva)⁶² chránit, lze vyvrátit tvrzením, že znemožnění činnosti příslušných orgánů lze považovat „nejen fyzické znemožnění činnosti uzavřením budov, ale též znemožnění očekávané činnosti ústavních orgánů“⁶³ hrozbou perzekuce vykonavatelům jejich úřadů⁶⁴.

Z výše uvedeného vyplývá, že za tehdejší situace bylo současné ustanovení o právu na odpor uplatnitelné.

⁵⁸ ústavní zákon č. 150/1948 Sb.

⁵⁹ *Ideologie soudcovské aplikace práva*, s. 214

⁶⁰ Tento zákon byl sice v roce 1950 zrušen vydáním nového trestního zákona (zákon č. 80/1950 Sb.). V tomto zákoně však byla doslova převzata definice velezrady (zde byla uvedena v § 78).

⁶¹ Politických vězňů po roce 1948 a 1968

⁶² Neboť, jak tvrdí V. Adamus: „Za demokracii lze tedy považovat vládu lidu, pokud jsou zaručena a pod kontrolou soudu základní lidská práva a svobody.“; *Demokratický právní stát a právo občanů postavit se na odpor*, s. 263.

⁶³ Za ústavní orgány jsou zde považovány orgány zřízené v ústavě (*Právo na odpor a občanskou neposlušnost*, s. 70). Pro ochranu lidských práv a demokratického zřízení to dle mého mínění byly právě soudy, byť to v Ústavě 5: května není výslovně řečeno.

⁶⁴ *Právo na odpor a občanskou neposlušnost*, s. 69

Pro činnost skupiny ve východním Německu současné zákonné podmínky nicméně naplněny nebyly, a to z toho důvodu, že v německém Základním zákoně jsou jako nositelé práva na odpor výslovně jmenováni pouze Němci.

Jednotlivé akce skupiny

Po shrnutí situace v Československu v 50. letech se nyní budu postupně věnovat jednotlivým činům skupiny.

V prvním období činnosti skupiny je patrně nejméně kontroverzním činem krádež trhaviny, proto tento čin zde rozeberu jako první. Dále rozeberu připravovaný útěk na Západ v roce 1951, dva případy stanic SNB, případ vozidla s výplatami, zapálení stohů a na závěr anabázi východním Německem.

Krádež trhaviny

Krádež trhaviny v dole Magda podmínky uplatnění práva postavit se na odpor podle mého názoru splňuje bez námitek. Někteří autoři sice uvádějí, že nelze považovat za odporovou akci ve smyslu práva na odpor akci, která je pouze přípravná, a tedy vlastně není výrazem odporu proti státní moci. Podle mého názoru za předpokladu, že si nelze materiál pro odporovou činnost opatřit jinak, i akce, které zdánlivě s plánovaným odporem nesouvisí, a které slouží výhradně k opatření věcí pro budoucí činnost, se dají za odporové považovat také, neboť by jinak byl výkon práva na odpor fakticky znemožněn.

Akce měla sloužit jako příprava pro další činy, které měly vést k obnovení demokratického státního zřízení v Československu, nebo alespoň tyto činy měly vést k ztížení perzekuce nepřátel režimu⁶⁵.

Akce také nebyla vedena zjevně nepřiměřenými prostředky a nedošlo zde k osobnímu obohacení členů skupiny. Podle mého názoru jsou tedy podmínky pro uplatnění práva na odpor naplněny.

Pokus o útěk na Západ v roce 1951

Otázka použití ustanovení o právu na odpor v tomto případě neleží ve skutkové podstatě činu, ale v tom, co zamýšleli členové skupiny učinit po úspěšném přechodu hranice se západním Německem. Činem bez dalšího by totiž sotva naplnili podstatu uplatnění práva na odpor. I vzhledem k tomu, že skutečně přeživší členové skupiny po druhém pokusu překonat železnou oponu do americké armády vstoupili, si myslím, že musíme celou akci chápat v tomto kontextu.

⁶⁵ Plánovali útok na vlak s uranovou rudou směřující do SSSR.

Tato akce je tedy vlastně také v podstatě přípravnou akcí, nicméně v jiném slova smyslu. Zde totiž nedochází k pokusu získat výbušniny, případně zbraně nebo jiné věci, ale o přípravu ve smyslu získání zázemí pro další činnost. Opět si neumím představit, že by tato akce z tohoto důvodu neměla být posuzována jako využití práva na odpor⁶⁶. V takovém případě by totiž bylo použití práva na odpor bylo opět znemožněno. Nelze si představovat, že bez zázemí (jakéhokoliv) lze účinně bojovat proti modernímu totalitnímu státu.

Další námitka v souvislosti s touto akcí by mohla vzniknout s ohledem na „národnostní“ charakter čl. 23 Listiny z toho důvodu, že se po odchodu z republiky chtěli zapsat do armády cizího státu. V takovém případě ale hovoří jasně zákon č. 198/1993 Sb., který se snaží o kodifikaci správnosti odporu proti komunistickému režimu a v jehož § 3 je jasně uvedeno, že odpor ve spojení s cizí demokratickou mocností byl legitimní.

Z výše uvedených důvodů jsem toho názoru, že na tuto akci se vztahují ustanovení práva na odpor.

Přepady stanic SNB

Předně podle mého názoru není rozhodující pro správnost uplatnění práva na odpor, zda došlo k získání zbraní (a tedy jestli akce byla úspěšná či nikoliv), proto o obou případech pojednám najednou.

Získání zbraní jako takové pro budoucí odporovou činnost je opět příprava na potenciální budoucí akci. Zbraně jsou pro odbojovou činnost určitě potřeba, ale nabízí se otázka, jestli je možné při jejich získávání usmrtit uniformované příslušníky SNB.

Jsem toho názoru, že tyto dvě akce definici práva na odpor nenaplňují. Ne snad proto, že by sehnání zbraní jako přípravná akce nepatřilo svým charakterem mezi odporové akce. Jde spíše o to, jakým způsobem byly přepady provedeny.

Účastníci této akce totiž mohli obětím předejít, pokud by se na tyto akce lépe připravili a zohlednili objektivní rizika, která zohlednit mohli.

V prvním případě by podle mého názoru stačilo, pokud by příslušníkovi SNB ihned pohrozili zbraní a zavázali mu oči. Tak by je nemohl později identifikovat, a myslím, že by i získání zbraní dopadlo úspěšněji, neboť by zbraně nemuseli velice pravděpodobně použít.

Při přepadu stanice v Čelákovcích mohli členové skupiny použít kukly. To by určitě pomohlo odvrátit důvod, kterým přeživší členové skupiny zdůvodňují to, proč byl strážmistr Honzátko

⁶⁶ v tom případě by totiž aktéři mohli být trestně stíháni a potrestáni i v případě úspěchu.

po upadnutí do bezvědomí zabit. Při posuzování druhého případu je také potřeba si uvědomit, že byt' skupina beze sporu bojovala proti nelegitimnímu režimu, který tehdy panoval v Československu, musela dodržovat určité konvence, jinak by byla (oprávněně) považována za teroristy v dnešním smyslu. Podřezání spoutaného člověka v bezvědomí je podle mě na hraně těchto konvencí⁶⁷.

Tedy na otázku, jestli lze na tyto případy uplatnit právo na odpor odpovídám, že nikoliv.

Přepad vozidla s výplatami

Myslím si, že z předchozích odstavců vyplývá, že ani tuto akci nelze považovat za akci, při jejíž obraně by šlo použít ustanovení o právu na odpor. Nicméně se zde nabízejí i další argumenty, proč nelze tuto akci považovat za odporovou.

Za prvé došlo k usmrcení civilisty, který se pouze bránil loupežnému přepadení. Je zřejmé, že z kontextu celé akce pan Rošický nemohl mít tušení o tom, že se jedná o odporovou (nebo odbojovou) akci, a tedy pouze bránil svěřené peníze.

Tvrzením bratří Mašínů, že pan Rošický byl zastřelen, neboť byl člen závodních lidových milic, nelze čin ve vztahu k právu na odpor legitimizovat, neboť by to odporovalo i starým učením o tyranovraždě – je možné legitimně zabít tyrana, ale ne všechny, kteří pro něho pracují⁶⁸.

Druhým důvodem je faktické použití získaných prostředků. Ty byly použity nejen pro získání předmětů, které měly být později použity pro odbojovou činnost, ale i ke koupi nábytku a podobného vybavení. To naprosto odporuje základním a všeobecně přijímaným tezí o právu na odpor, neboť toto právo nemůže být použito k odstraňování subjektivních křivd.

Zapálení stohů

Na první část této akce se ustanovení o právu na odpor rozhodně vztahuje, neboť je pravda, co říkají bratři Mašínové a jejich zastánci, totiž že moderní válka se nevede pouze na bitevním poli, ale i pomocí ekonomiky. I vzhledem k tehdejší situaci týkající se steliva obdobné akce, pokud by byly prováděny v dostatečně velkém měřítku, mohly přispět k pádu režimu, a tedy i k obnovení základních práv a demokratických institucí je chránících.

Naproti tomu druhá (a neplánovaná) část akce rozhodně není odporovou. Zde došlo k střelbě na místního velitele hasičů, který ale členy skupiny nemohl díky tmě členy skupiny

⁶⁷ Nemyslím zde mezinárodní úmluvy, které se zabývají válečným právem, ty nelze ze zjevných důvodů použít. Mám na mysli konvence, které vyházejí z přirozeného práva a nejsou kodifikovány.

⁶⁸ *Listina základních práv a svobod: komentář*, s. 534

v budoucnu identifikovat, a tedy šlo o naprosto zbytečné výstřely a jenom náhodou vyústily pouze v těžké zranění zasaženého.

Anabáze východním Německem

Je zřejmé, že na tuto akci se ustanovení o právu na odpor nemůže použít vzhledem k zásadě teritoriality – akce probíhala na území dnešní Spolkové republiky Německo, tedy nelze použít naši Listinu, v SRN je právo na odpor přiznáváno pouze německým občanům.

V případě, že by se akce odehrávala na našem území, tak i přes usmrcení několika příslušníků bezpečnostních sborů by akce splňovala ustanovení o právu na odpor právě z důvodů, které jsou uvedeny v odstavci pojednávajícím o prvním neúspěšném pokusu o emigraci.

Závěr

V práci jsem se pokusil o zhodnocení činnosti skupiny bratří Mašínů pouze s ohledem na právo na odpor. Snažil jsem se o to, abych do práce nezahrnoval svoje názory na skupinu, které se při studiu materiálů docela výrazným způsobem proměnily. Právě proto jsem ve třetí části uváděl zdroj u všech relevantních informací, neboť jsem se chtěl vyvarovat neduhu, kterým trpí naprostá většina děl o skupině bratří Mašínů – buď se je snaží glorifikovat, nebo naopak jejich činnost úplně odmítají.

Paradoxně nejméně ovlivněná mi přišla hlavní část pamětí přeživších členů skupiny – Cesty na severozápad. Naopak její předmluva nebo kniha Nebojovali švestkovými knedlíky mi přijde naprosto nekritická. Na druhé straně spektra pak leží kniha a dokument Svědomí hrdinů, který vytrhává věci z kontextu s cílem vyvolat vůči členům skupiny silnou nenávist.

Činnost skupiny bratří Mašínů bude pravděpodobně ještě dlouho rozdělovat českou (a možná i slovenskou) společnost. Je to způsobeno několika faktory. Prvním je fakt, že jejich činnost není možné hodnotit jako ryze pozitivní, ani ji nelze celou bez dalšího zavrhnout. Jakékoliv unáhlené soudy bez zvážení všech aspektů činnosti skupiny pak provokují druhou názorovou stranu k odpovědi, která většinou nemá s věcnými argumenty co dělat a další diskuze pak již není dlouhou dobu možná.

Dalším důvodem je to, že česká společnost se až do dnešního dne nevyrovnala se svojí komunistickou minulostí. Ve východním Německu obdobné vyrovnání proběhlo, a tedy je tam možné o těchto věcech s výrazně menší mírou emocí diskutovat. Nicméně se mi zdá, že na vyrovnávání s minulostí je dnes již pozdě.⁶⁹

Bohužel politici často k rozdělení společnosti sami výrazně přispívají. Jedná se například o neodůvodněné udělení pamětní medaile Karla Kramáře tehdejším předsedou vlády Topolánkem. Docela mě překvapilo, že pan Topolánek toto udělení medaile nijak nezdůvodnil (sdělení Úřadu vlády k udělení této medaile je v příloze této práce). Tedy šlo vlastně o vyjádření jeho soukromého občanského postoje, kterým rozhodně nepřispěl k věcné diskuzi o činnosti skupiny.

Bohužel mi rozsah této práce neumožnil hlubší úvahu o tomto komplexním tématu. Doufám, že jednoho dne bude česká společnost schopna o této části své minulosti bez přebytečných emocí věcně diskutovat.

⁶⁹ Někteří se o to nicméně stále snaží, viz senátní návrh na zrušení komunistické strany z roku pro protiústavnost v příloze, který ale dodnes nebyl vládou projednán.

Zdroje

Literatura a periodika:

ADAMUS, Vladimír. Demokratický právní stát a právo občanů postavit se na odpor. *Právník*. 1993, č. 5, 257 - 270.

CÍLEK, Roman. *Hrobaři iluzí, aneb, Kdo nepůjde s námi--: 1948-1953, výřez z obrazu bezpráví*. 1. vyd. Praha: Rodiče, 2003, 199 p. ISBN 80-866-9528-X.

CHALUPOVÁ, Markéta. *Nebojovali švestkovými knedlíky: odbojová skupina bratří Mašínů v zrcadle dobového tisku*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, 183 s. ISBN 978-80-251-2934-0.

CURZON, L. *Dictionary of law*. 5th ed. London: Financial Times/Pitman Pub., 1998, xiv, 414 p. ISBN 02-736-3735-5.

HULÍK, Milan. Vyrovnaní s minulostí v SRN. *Všehrd: Časopis českých právníků*. 1993, č. 8, 35 - 36.

HULÍK, Milan. Vyrovnavání s minulostí. *Všehrd: Časopis českých právníků*. 1992, č. 9, 7 - 24.

KAČOR, Miroslav. *Svědění hrdinů*. V Praze: Rybka, 2009, 342 s. ISBN 978-80-87067-80-2.

KÜHN, Zdeněk. Ideologie soudcovské aplikace práva v době středoevropského stalinismu. In: JIRÁSKOVÁ, Věra. *Pocta prof. JUDr. Václavu Pavlíčkovi, CSc. k 70. narozeninám*. Praha: Linde, 2004, s. 209-225. ISBN 80-7201-487-0.

KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva: 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 426 s. ISBN 978-808-7284-179.

KYSELA, Jan. *Právo na odpor a občanskou neposlušnost*. Vyd. 1. Brno: Vydalo nakladatelství Doplněk, 2001, 120 p. ISBN 80-723-9078-3.

Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xxv, 906 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-807-3577-506.

MASIN, Barbara. *Odkaz: pravdivý příběh bratří Mašínů*. 3. dopl. vyd. Překlad Leonid Křížek. Praha: Mladá fronta, 2011, 412 s., [28] s. obr. příl. ISBN 978-802-0424-259.

MAŠÍN, Ctirad, Josef MAŠÍN a Milan PAUMER. *Cesta na severozápad*. 1. vyd. Praha: Academia, 2010, 311 p. ISBN 80-200-1830-1.

NĚMEČEK, Jan. *Mašínove: zpráva o dvou generacích*. Vyd. 1. Praha: Torst, 1998, 315 p. ISBN 80-721-5048-0.

PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podst. rozš. vyd., aktualiz. dotisk podle stavu k 1.1.2003. Praha: Linde, 2002, 1164 s. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 80-720-1391-2.

ROUSSEAU, Jean-Jacques. *O společenské smlouvě, neboli, O zásadách státního práva*. 3. dopl. vyd. Překlad Leonid Křížek. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, 157 s. Knihovna společenských věd. ISBN 80-864-7310-4.

STRÁNSKÝ, Jiří a Milan JANÁČEK. *Komunismus po česku*. Vyd. 2. Praha: Respekt, 2008, 37 s. Respekt. ISBN 978-809-0376-687.

URBAN, Michal. Nespravedlivé právo a co s ním? Několik příkladů z filmu o jednom z nejvlivnějších právníků všech dob, Mahátmá Gándhím. In: *Právo v umění a umění v právu: sborník odborných příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2011*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 68 - 74. Teoretik. ISBN 978-80-87576-14-4.

VLČEK, Eduard. Tradice boje za lidská práva v české historii. In: *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky: (sborník z vědecké konference)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 13 - 20. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 130. ISBN 80-210-0834-2.

WÁGNEROVÁ, Eliška. Svoboda a demokracie. In: *Pocta Zdeňku Jičínskému k 80. narozeninám*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2009, 127 - 138. ISBN 978-80-7357-417-8.

WEINBERGER, Ota. Přirozené právo a právní argumentace. *Právník*. 1993, č. 3, 193 - 202.

Seznam online zdrojů:

DAVID, Roman. ZÁKON O PROTIPRÁVNOSTI KOMUNISTICKÉHO REŽIMU NEBO PRÁVNÍ ZÁSADY UZNÁVANÉ CIVILIZOVANÝMI NÁRODY?. *Bulletin občanského institutu* [online]. 1999, č. 11 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/zakon-o-protipravnosti-komunistickeho-rezimu-nebo-pravni-zasady-uznavane-civilizovanymi-narody/>

The Magna Charta. *The Magna Charta* [online]. 1215 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://www.constitution.org/eng/magnacar.htm>

THOREAU, Henry David. CIVIL DISOBEDIENCE[online]. 1849, [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://thoreau.eserver.org/civil.html>

ZVĚŘINA, Pavel a Bedřich MAJRÁNKO. Političtí vězni po roce 1948 a 1968. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vezni_pol.php

Filmografie a dokumenty:

Svědomí hrdinů. *YOUTUBE* [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=FYg7YqBO12U>

Zákony a obdobné zdroje:

Texty všech zákonů uvedených v textu (není-li výslovně uvedeno jinak) byly získány v aplikaci iASPI Tablet.

Zákon č. 40/1993 Z. z. o státnom občianstve Slovenskej republiky, zdroj: http://ec.europa.eu/ews/UDRW/images/items/doc1_17802_904527392.pdf